

2023/2

TESEV
DEĞERLENDİRME
NOTLARI

İki Afet Arası Bir Türkiye’de Toplum ve Devlet

TESEV Değerlendirme Notları, TESEV’in çalışma alanlarındaki konulara ilişkin farklı bakış açıları ve önerileri kamuoyuyla paylaşmayı hedeflemektedir.

Türkiye'nin hükümet rejiminin değiştiği, belediyelerin dönüştüğü, sivil toplumun dinamik bir aktör olarak belirdiği bu dönemin sonuçları Şubat depremleri ile kristalleşti.

Ulaş Bayraktar

Kültürhane, Mersin Üniversitesi

Galatasaray Üniversitesi Kamu Yönetimi mezunu Ulaş Bayraktar yüksek lisans ve doktora çalışmalarını Paris Siyasal Bilimsel Enstitüsü'nde tamamladı. Akademik olarak ilgilendiği yerel demokrasi ve müşterekler siyaseti konularını kurucu ortaklarından biri olduğu Kültürhane'de pratik deneyimlere dönüştürmeye çalışıyor. 2017'de kamudan kamuya ihraç olarak ayrıldığı Mersin Üniversitesi Kamu Yönetimi Bölümü'ne Mayıs 2023'te mahkeme kararı ile geri döndü ve halen o bölümde öğretim üyesi olarak çalışıyor.

Kriz anları insanların ve kurumların zaaflarının ve becerilerinin ortaya çıktığı dönemlerdir. Beklenmedik böylesi durumlarda verilen tepkiler bu failerin becerilerini ve kapasitelerini açık eder. Şubat başında yaşadığımız felakete bir de bu pencereden bakmak bu açıdan çok önemli sayılabilir. Hatta biraz geriden alıp bu son acı deneyimimizi 1999 yılında yaşadığımız afetlerle karşılaştırmalı biçimde değerlendirebiliriz.

Böyle bir değerlendirme 1999-2023 arasında geçen yaklaşık çeyrek asırda Türkiye'nin siyasi ve idari hayatında yaşanan büyük değişiklikler ışığında daha da anlamlı. Türkiye'nin hükümet rejiminin değiştiği, belediyelerin dönüştüğü, sivil toplumun dinamik bir aktör olarak belirdiği bu dönemin sonuçları Şubat depremleri ile kristalleşti. Bu kısa değerlendirme notunda 1999-2023 arasında geçilen başkanlık sisteminin, kapasitesi artan belediyelerin, ciddi kurumsal örgütler haline gelen sivil toplum kuruluşlarının ve taban topluluklarının depremdeki faaliyet ve etkilerini özetlemeye çalışarak Türkiye siyasetinin bir fotoğrafını çekmeye çalışacağım.

Hızlı ama Hantal Başkanlık Sistemi

2017 yılında yapılan anayasa değişikliği ile Türkiye Cumhuriyeti cumhurbaşkanlığı hükümet sistemine geçmiş oldu. Bilindik yarı-başkanlık ve başkanlık sistemlerinden farklı olarak yasama ve yargı organlarının denge ve denetleme güçlerinin çok sınırlı olduğu bu sistem cumhurbaşkanlığının şahsında toplanan yürütme erkine olağanüstü bir iktidarı emanet ediyordu. Böylesi bir monolitik gücün parlamenter sistemin sebep olduğu yönetim sorun ve gecikmelerine mâni olacağı, sorunlara hızlı ve etkili bir şekilde cevap vereceği düşünülüyordu.

Yeni rejimin tesis edildiği tarihten bugüne kadar geçen sürede bu hızlı, etkin yönetim sisteminin sorunlara ne kadar deva olduğuna, olabileceğine dair tartışmalar hiç hız kesmedi. Pandeminin gerektirdiği olağanüstü politikaların da cari sosyo-ekonomik kararların da ne kadar hızlı, etkili ve yerinde hayata geçirildiği bir

tartışma konusu olmaya devam ediyor. Tek bir makam ve şahısta toplanan yetkiler kurumların hareket marjını hiç olmadığı kadar daralttı. Tüm politikalar için merkezin, cumhurbaşkanının tercihlerine, eğilimine, kararlarına bakılır hale geldi. Hız kazandırılması beklenen yeni sistem aksine tek bir makama, kişiye bağımlı hale geldiği için kararların yığılmasına ve dolayısıyla gecikmesine sebep oldu.

2019'da tüm Dünya'yı etkisi altına alan pandemi bu merkezileşmiş karar algoritmasının ilk sınavıydı. Tüm sosyal, ekonomik, kültürel alanlarda olağanüstü şartlar ortaya çıkmış, her karar kelimenin sözlük anlamıyla hayati bir önem kazanır hale gelmişti. Evet gerçekten tek bir kişinin uhdesinde olduğu için çok hızlı kararlar alınabiliyordu ama bu her zaman doğru ve etkili kararlar anlamına gelemedi. Hızla alınan, değiştirilen kararların yankıları da aynı şiddette oldu.

Parlamente sisteminin koalisyon pazarlıkları, meclis müzakereleri gibi frenlerinden kurtularak çok daha hızlı ve etkili bir yönetim rejimi vaat eden cumhurbaşkanlığı hükümet sistemi tüm makro sosyo-ekonomik değişkenlerin ötesinde acil durumlarda da beklenileni veremedi.

Şubat depremleri olağanüstü koşulları benzersiz bir mertebeye taşıdı. Aynı anda 11 ilde yaşanan büyük zelzeleler tüm kamu kaynaklarının seferber edilmesini gerektiriyordu. 1999'daki depremlerde çok kötü bir sınav vermiş, afet bölgesiyle iletişim kurmayı bile başaramamakla suçlanan hükümet deneyimini bir daha yaşamamak için afetlere yönelik yeni bir idari teşkilatlanmaya gidilmişti. 2009'da Başbakanlık'a bağlı olarak kurulan Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı 2018 yılında İçişleri Bakanlığı'na bağlandı. Fakat bu teşkilatlanma yeni hükümet sistemi içinde de beklenileni veremedi.

İlki 20 Aralık 2013'te, sonuncusu da 4 Şubat 2022'de yayınlanan Türkiye Afet Müdahale Planı (TAMP) büyük depremlerden yaklaşık iki ay önce, 23 Kasım 2022'de Düzce'de yaşanan küçük depremde bile çalışmamıştı. Tüm ulusal kaynakların seferber olmasını gerektiren S4 seviyesindeki Şubat depremlerinde tüm ilgili kuruluşların kendiliğinden harekete geçmesini öngören Plan, bürokrasiye hâkim olmuş merkezîyetçilik sebebiyle bir görevsizlik

algısına sebep oldu. Talimat, emir gelmediği sürece kurumlar inisiyatif alamadılar.

Cumhurbaşkanının kendisi bile Adıyaman'da ilk birkaç gün arzu ettikleri çalışmaları yürütemediklerini kabul edip, vatandaşlardan helallik istedi. Bürokratik işleyişe hız ve etkinlik kazandırması beklenen yeni sistemin yetersizliğinin anlaşılması üzerine deprem bölgesinde olağanüstü hâl ilan edilerek ek tedbirlere başvurulmaya çalışıldı.

Parlamente sisteminin koalisyon pazarlıkları, meclis müzakereleri gibi frenlerinden kurtularak çok daha hızlı ve etkili bir yönetim rejimi vaat eden cumhurbaşkanlığı hükümet sistemi tüm makro sosyo-ekonomik değişkenlerin ötesinde acil durumlarda da beklenileni veremedi. Şubat depremlerinde kamu kurumlarının gösterdiği performans, vaat edilenin tam tersine cumhurbaşkanının şahsında toplanan merkezi güçlerin fazlalığının sistemin hantallaşması ve etkisizleşmesine sebep olmuş gibi görünüyor.

→ 2019 yerel seçimleri ile Ankara, İstanbul başta olmak üzere birçok büyükşehir belediyesi muhalefetin yönetimine geçtikten sonra merkez-yerel arasındaki çelişki ve çekişmeler su yüzüne çıkmaya başladı.

Belediyeler

1999'dan bu yana geçen dönem yerel yönetimler açısından da büyük bir dönüşüme sahne oldu. Belediyelerden ulusal düzeyde bir güce kavuşan Adalet Kalkınma Partisi iktidarının ilk yıllarında yerel yönetimleri merkezi hükümet karşısında güçlendirici adımlar attı. Hatta cumhurbaşkanı tarafından veto edilen Kamu Yönetimi Temel Kanunu yerel yönetimleri genel yetkili kılıyor, ülke genelini ilgilendiren konuların haricindeki tüm yetki, sorumluluk ve kaynakları yerel yönetimlere devrediyordu. Bu köklü değişiklik gerçekleşmese de 2004-2005 yıllarında il özel idaresi, belediyeler ve büyükşehir kanunlarında yapılan değişikliklerle yerel yönetimlerin yetki ve kaynakları geliştirilmiş oldu. Yürütme kanadının güçlenmesi ile belediye başkanı yerel yönetimler içinde kilit bir role kavuştu.

2012 yılı sonlarında yapılan değişikliklerle büyükşehir sınırlarının il geneline yayılıp, il özel idarelerinin lağvedilmesi ile büyükşehir belediyeleri çok geniş hizmet alanlarına ve yetkilerine kavuşmuş oldu. Böylece 30 büyükşehir belediyesi Türkiye nüfusunun ve yüzölçümünün çok büyük bir kısmını tek başlarına yönetebilir hale geldi.

Güçlendirilmiş yerel yönetim sisteminin sonuçları 2019 yerel seçimlerine kadar çok belirginleşmedi çünkü merkezi hükümette iktidar olan Adalet ve Kalkınma Partisi birçok büyükşehirde de iktidardaydı ve kent yönetimleri parti hiyerarşisi içinde merkeze büyük oranda tabi kaldı. Kürt siyasi hareketinin güçlü olduğu büyükşehirlerde belediye başkanları görevden alınıp, yerlerine devlet memuru kayyumlar atanarak oraların da merkezi hükümet kontrolünde kalması sağlandı.

2019 yerel seçimleri ile Ankara, İstanbul başta olmak üzere birçok büyükşehir belediyesi muhalefetin yönetimine geçtikten sonra merkez-yerel arasındaki çelişki ve çekişmeler su yüzüne çıkmaya başladı. İstanbul seçimlerinin tekrarlanması, büyükşehirlere dair bazı yetkilerin merkeze ve ilçe belediyelerine aktarılması ve siyasi baskılarla büyükşehir belediyelerinin hareket alanı daraltılmaya çalışıldı. Güneydoğu Anadolu'da kayyum uygulamasına hızlıca geri dönüldü, baskılar arttırıldı.

Yerel seçimlerin üzerinden bir yıl geçmeden tüm Dünya'yı etkisi altına alan Covid-19

pandemisi normal kent hizmetlerinin fersah fersah ötesinde yeni görev ve sorumluluklar yarattı. Hijyen çalışmaları ve denetimleri, duran ekonominin etkilerinin hafifletilmesi için kaçınılmaz hale gelen yardım ve destek mekanizmaları ve kaybolan mali kaynakların pençesinde belediyeler mucizeler yaratmaya çalıştılar. Bir yandan da merkezi hükümetin baskıları artarak devam ediyordu; yardımlar engelleniyor, banka hesapları bloke ediliyor, mali, aynı ve insani kaynakları merkezi hükümetin çalışmalarına aktarılıyordu.

Merkezin böylesi baskıları ile baş etmeye çalışan belediyeler halkın kendi arasında dayanışmasını mümkün kılan ve kolaylaştıran yenilikçi uygulamalara başvurular. Geçmişte askıda ekmek olarak bilinen ve kişiler arasında anonim bir yardımlaşma imkânı yaratan pratik belediyelerin aracılığı ile yaygınlaştı. Ankara’da bu sistemle iftarlar verildi, İstanbul’da su, doğalgaz, vergi ödemeleri yapıldı, anne-bebek paketleri dağıtıldı, İzmir’de depremde sonra konut paylaşımı ve ev aletleri desteği sunuldu. Bu uygulamalar sayesinde belediyeler hemşehriler arasındaki dayanışma ve yardımlaşma pratiklerini teşvik eden,

kolaylaştıran bir aracı rolü oynadılar.

1999 depremlerinden beri kaynakları artmış, yürütme organı güçlenmiş, pandemi gibi büyük bir krizde başarılı bir sınav vermiş, hatta bu süreçte hemşehrileri ile bağını, dayanışmasını kuvvetlendirmiş, onların güvenini kazanmış yerel yönetimler Kahramanmaraş Depremleri’nde de vakit kaybetmeden harekete geçtiler. Merkezi yönetime bağlı birimlerin talimat ve onay beklediği kritik zaman zarfında yerel yönetimler ekiplerini hızla afet alanına göndermişti. İlk saatlerde iletişimin çok güç olması nerede, neye ihtiyaç olduğunu bilmeyi imkânsız kılıyordu. Buna rağmen belediyeler siyasi, kurumsal ya da kişisel bağları olan beldelere hemen ilk akla gelen destek hizmetlerini sevk ettiler. 1999’a kıyasla çok gelişmiş arama-kurtarma ve itfaiye birimleri yola ilk çıkan ekiplerdi. Belediyelere ait mobil aşevleri, tuvaletler, sağlık birimleri de ilerleyen günlerde bölgeye varmıştı. Kısa bir süre sonra deprem bölgesinde büyükşehirlerin her türlü belediye hizmetini vermeye başlayan yerleşkeleri oluştu.

Merkezin böylesi baskıları ile baş etmeye çalışan belediyeler halkın kendi arasında dayanışmasını mümkün kılan ve kolaylaştıran yenilikçi uygulamalara başvurdular.

... Bu uygulamalar sayesinde belediyeler hemşehriler arasındaki dayanışma ve yardımlaşma pratiklerini teşvik eden, kolaylaştıran bir aracı rolü oynadılar.

Kısa bir süre içinde insani yardım köprüleri yine belediyelerin aracılığıyla kurulmuştu. Türkiye'nin her yerinde vatandaşlara yardım çağrıları yapıldı, yardım toplama merkezleri oluşturuldu. Hem yardımların toplanıp, tasnif edilip, paketlenildiği bu merkezlerde hem de deprem bölgesindeki dağıtım nokta ve kanallarında belediye çalışanlarından belki daha çok gönüllü vatandaşlar görev aldı. Belediyelerin deprem bölgesinde ihtiyaç duyduğu alet ve araçların önemli bir kısmı da vatandaş ve kurumların destekleri ile gerçekleşti.

Böylece yerel yönetimler 1999'dan bu yana sahip oldukları kaynak ve deneyim ama en önemlisi vatandaşlarla kurdukları güven ilişkisinin sayesinde depreme en hızlı ve etkili müdahale edebilen aktör oldu.

Sivil Toplum Kuruluşları

1999 depremlerinden beri Türkiye sosyo-politik hayatının öne çıkan bir başka aktör grubu da sivil toplum kuruluşları oldu. 1996'da İstanbul'da düzenlenen HABITAT-II Zirvesi ile siyaset terminolojisinde önemli bir yer edinen sivil toplum kavramı Kocaeli

Depremleri sırasındaki özellikle AKUT'un başarısıyla ete kemiğe büründü. Bir grup üniversite öğrencisi amatör dağcının kurduğu Dernek 17 Ağustos Depremi'nin sembol kurumu oldu. Tüm kamu ve sivil kurumların yaşanan felaket karşısında çaresiz ve atıl kaldığı bir süreçte, AKUT çoğu gençlerden oluşan 150 gönüllüsü ile 200 üzerinde insanın hayatını kurtardı. En güvenilen kurumlar listesinde ilk sıralara çıktı, gördüğü destek ve yardımlarla bir anda büyüdü. Kuruma yönelik siyasi ve idari baskılar kurucu başkan Nasuh Mahruki'nin yönetimden ayrılmasına, Mayıs 2022'de de üyelikten atılmasına kadar gitti.

17 Ağustos'un üzerinden birkaç ay sonra yaşanan Düzce Depremi'nde AKUT benzeri oluşumların sayısı çok artmıştı. Sadece arama kurtarma alanında değil, insani yardım, rehabilitasyon, çocuk, kadın, barınma alanlarında benzer birçok topluluk ve örgüt ortaya çıktı, sivil toplum aktif, işlevsel ve popüler bir alan oldu. Bir anda sivil toplum kavramı, kirlenmiş siyasetin alternatifi gibi görülmeye, birtakım hizmetlerin verilebileceği bir alanı

tarif eder hale geldi. Kamu kurumlarının beceriksizliğine, yetersizliğine, hantallığına tezat dinamik, dürüst, etkili örgütlenmeler bir anda toplumsal sorunların çözümünde kilit aktör gibi görülmeye başladı. Devlet kurumlarına olan güvenin çok zayıfladığı bir dönemde ulusal ve uluslararası kuruluşlar da depremin yaralarını sarmak için sivil oluşumları desteklemeyi, finanse etmeyi yeğledi. Böylece sivil oluşumlar bir anda önemli kaynaklara kavuşmuş oldu.

2000'lerle birlikte Avrupa Birliği üyelik süreciyle Birlik destekli projelerin sayısı da hızla arttı. Bu projelerin başvuru süreçlerini yürütebilen, projenin onaylanmasından itibaren idari süreçleri üstlenebilen profesyonel ekipler ortaya çıktı. Fakat bu büyük bütçeli projelerin gerçekleştirilebilmesi için ciddi kurumsal bir kapasite sahibi olunması gerekiyordu. Çok sayıda nitelikli personel, teknik ekipman, fiziki altyapı, saha eleman ve araçlarının finansmanı proje süresince rahatlıkla sağlansa da birkaç yıllık bu sürecin sonunda bu kapasiteyi koruyabilecek bir

kaynak bulunmuyordu. Kurumsal yapıyı sürdürebilmek için benzer yeni projeler geliştirilip, uygulanması bir zorunluluk haline geldi. Her proje örgütü daha da büyütüp, profesyonelleştiriyor, bürokratik doğasını katmerlendiriyordu. Böyle böyle sivil toplum alanı, tabandan örgütlenen, gönüllü katılımı ve emeği ile var olan bir uzamdan ziyade profesyonel kadrolardan oluşan belli alanlarda uzmanlaşmış bürokratik örgütlemelerin ağırlıkta olduğu bir alana dönüştü.

Dahası merkezi hükümet özellikle yabancı kuruluşların desteğini alan dernek ve vakıfların üzerindeki denetimleri, baskıları da arttırma eğiliminde olduğu için bu tür oluşumlar bürokratik süreçlere daha da sadık kalma mecburiyetini hissettiler.

Depremlerin hemen ardından özellikle bölgede Suriyeli sığınmacılara insani yardım yapmak için var olan örgütler kaynaklarını hızla depremzedelere yönlendirdiler de zaman geçtikçe kurumsal karakterleri ihtiyaçlara hızlı bir şekilde cevap vermelerini

Sonuçta 1999'dan bu yana kapasiteleri ve faaliyetleri büyük oranda artmış sivil toplum kuruluşları tam da bu kapasite artışının sonucu ortaya çıkan bürokratik hantallıktan mustarip olarak depremlerin gerektirdiği acil tepkiyi vermekte çok da başarılı olamadılar.

engelledi. Böylesi örgütler çerçevesi, faaliyetleri, hedef grupları belli projelerde kullanılmak üzere kaynaklara sahipti ve mevcut kaynakların ne kadar acil olursa olsun yeni amaçlarla kullanılması için izin alınması ve hibe sözleşmelerinde değişiklikler yapılması gerekiyordu. Bunun için de artık düzinelerce yazışma, yüz yüze ya da çevrimiçi toplantı yapılıyor, harekete geçmek çok zaman alıyordu çünkü uzmanlaşmış departmanlar arasındaki iletişim ve işbirliği de zorlamıştı. Saha elamanları, teknik uzmanlar, mali birimler, yöneticilerden oluşan kalabalık kadroların yönetimi de çetrefil bir hale gelmişti. Hele söz konusu yapı uluslararası bir örgüte bağlı ya da onunla ilişkili ise o zaman kültürel farklılıklar da bir engele dönüşebiliyordu.

Sonuçta 1999'dan bu yana kapasiteleri ve faaliyetleri büyük oranda artmış sivil toplum kuruluşları tam da bu kapasite artışının sonucu ortaya çıkan bürokratik hantallıktan mustarip olarak depremlerin gerektirdiği acil tepkiyi vermekte çok da başarılı olamadılar. AHBAP gibi bunun istisnai örnekleri ise

ancak devletin tanıdığı kapsam ve doğada çalışmalar yürütebildi. Fakat bu sefer bu örgütlü sivil toplum alanının birikimi başka bir cenahta yankı bulup beklenmedik roller üstlendi.

Topluluklar

Sivil toplum kuruluşlarına dair tartışmalar 1990'ların sonlarından itibaren alevlenmiş olsa da yurttaşların kolektif hareketleri bu çerçeveden ibaret değil. 1950'lerden itibaren köyden kente göçün zorunlu kıldığı dayanışma ağları Türkiye'nin siyasal ve toplumsal yaşamının değişmez bir olgusudur. Hemşehri grupları ve dini cemaatler gibi kimliğe dayalı kapalı topluluklar yanaşmacı (klientelist) siyasi pratiklerin merkezinde yer alır. Bunların yanı sıra 1990'larla birlikte reaksiyoner yurttaş girişimlerinin de çok etkili, kitlesel örneklerini gördük: Bergama köylülerinin altın madenine karşı direnişi, Susurluk Kazası'ndan sonra milyonlarca kişinin katıldığı Bir Dakika Karanlık eylemleri, Tekel işçilerinin direnişi, HES'lere karşı köylü direnişleri, 2013 yılında Gezi Direnişi vb.

... Kahramanmaraş Depremleri herhangi kurumsal kimliği, örgüt yapısı olmayan vatandaşların büyük bir seferberliğine sahne oldu.

Artan baskılara rağmen özellikle kurumsal bir kimliği olmayan toplulukların sayısı son zamanlarda hızla arttı. Gıda toplulukları, üretici hareketleri, kültür-sanat oluşumları, mahalle ölçeklerinde forumlar, toplanmalar, mekanların etrafında oluşan birliktelikler Türkiye'nin her köşesinde görülüyor. Belli bir kimlik, benzer bir nitelik sahibi olmayan kişiler farklı sebeplerle bir arada durma arayış ve iradesini gösteriyor.

Kahramanmaraş Depremleri yaşandığında da birbirlerine güven duyan, birlikte iş yapma deneyimi ve alışkanlığı olan bu topluluklar böylesi bir afete yönelik herhangi bir hazırlıkları ya da tecrübeleri olmadığı halde kendiliğinden seferber oldular. Sonuçta ne kamu kuruluşları gibi talimat ve/veya izne ihtiyaç duyuyorlardı ne de projelere bağımlı sivil toplum kuruluşları gibi sadık kalmaları gereken bir faaliyet kapsamı ve bürokratik işleyiş vardı. Komşular, spor kulüpleri, sanat toplulukları, esnaf grupları, mezunlar, taraftarlar, hemşehriler, sosyal medya grupları bir araya gelip harekete geçti. İhtiyaçların tespiti, yardımların toplanması ve ulaştırılması konusunda büyük bir seferberlik ortaya koyuldu. Böylesi toplulukların içinde yer almayanlar da sunmak istedikleri yardım ve destekleri bu topluluklara yönlendirmeye özen gösterdiler.

Bir ocak ve kazanla deprem illerinden birine gidip orada koca bir çadır yerleşimini yöneten sanat grupları, önce arama kurtarma faaliyetlerinde sonra insani yardımda olağanüstü emekler veren madenciler, daha eski depremzedeler, kamyon kamyon yardım örgütleyip bölgeye ulaştıran hemşehri dernekleri, spor kulübü taraftarları, mezun grupları, çok farklı konularda oluşmuş WhatsApp toplulukları anında organize olup, bölgeye destek olmaya kalktılar. Bu topluluklarla kurulan dayanışma ağları, dayanışma evleri, dernekleri, platformları olarak yeniden inşa sürecine de müdahil olmaya çalışmaktalar.

Merkezi hükümetin kurum ve aktörlerinin bu tür oluşumlara yönelik tereddüdü ve tepkisine karşın yerel yönetimler hem kendi çalışmalarında bu topluluklara yer açtılar hem de onların kendi faaliyetlerine destek vermekten geri durmadılar. Böylece Kahramanmaraş Depremleri herhangi kurumsal kimliği, örgüt yapısı olmayan vatandaşların büyük bir seferberliğine sahne oldu. Bu da Bergama direnişinden Gezi'ye kadar uzanan taban hareketlerinin geldiği noktayı ve potansiyeli gösterir bir deneyim sayılabilir.

→ Merkezileşen merkezi hükümet ve bürokratikleşen sivil toplum kuruluşlarına karşı halkla dayanışma örüntüleri geliştirmeye eğilimli belediyeler ve birlikte harekete geçme deneyimi ve refleksi kazanmış topluluklar çok daha etkili olabiliyor.

Sonuç

1999 ve 2023 afetleri arasında geçen çeyrek asırda Türkiye'nin siyasi ve idari sahnelerinde yaşanan değişiklikler yerel, kolektif örgütlenmelerin önemini ortaya koymuş gibi görünüyor. Merkezileşen merkezi hükümet ve bürokratikleşen sivil toplum kuruluşlarına karşı halkla dayanışma örüntüleri geliştirmeye eğilimli belediyeler ve birlikte harekete geçme deneyimi ve refleksi kazanmış topluluklar çok daha etkili olabiliyor. Bu acı deneyimlerin penceresinden baktığımızda Türkiye'nin demokratikleşme sürecinin bu dinamizmden geçme ihtimalinin çok daha yüksek olduğu anlaşılıyor.

Atıf Önerisi:

Bayraktar, Ulaş. 2023. "İki Afet Arası Bir Türkiye'de Toplum ve Devlet" TESEV Değerlendirme Notları 2023/2.

<https://www.tesev.org.tr/tr/research/iki-afet-arasi-bir-turkiyede-toplum-ve-devlet/>

Copyright © Temmuz 2023

Tüm hakları saklıdır. Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı'nın (TESEV) izni olmadan bu yayının hiçbir kısmı elektronik ya da mekanik yollarla (fotokopi, kayıtların ya da bilgilerin arşivlenmesi, vs.) çoğaltılamaz.

Bu yayında belirtilen görüşlerin tümü yazarlara aittir ve TESEV'in kurumsal görüşleri ile kısmen ya da tamamen örtüşmeyebilir.

TESEV, bu projeye katkılarında ötürü Friedrich-Ebert-Stiftung Derneği Türkiye Temsilciliği'ne teşekkür eder.

